

Avel·lí Artís-Gener

Pere Calders, infant

Avel·lí Artís-Gener ha volgut cedir en exclusiva per a EL TEMPS el text que va llegir durant el lliurament del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a Pere Calders.

Heus-ne ací un llarg extracte.

Quan abans d'ahir aquesta benmereixent Òmnium Cultural em va demanar que digués uns mots en l'acte que avui ens aplega, de seguida vaig accedir i ho vaig fer il·lusionat i el meu entusiasme va afalagar el meu interlocutor.

¿Caldrà que justifiqui públicament algunes de les coses que he observat des del capdamunt del pedestal dels meus nombrosos anys? No puc fer cap altre gènere de contribució en un acte com aquest i, si m'atreveixo a parlar davant vostre d'en Pere Calders, és únicament gràcies a allò que en diem perspectiva històrica.

Ahir vaig fer setanta-quatre anys i això palesa que sóc insensat de mena i que es veu que mai no aprendré a escarmentar-me.

Durant tota la meua vida, els meus aniversaris han significat que en Pere Calders entrava en capella. Perquè ens duem, exactament, quatre mesos i un dia —quatre mesos i un dia fan una condemna lleu— i em penso que en aquesta distància cronològica ha estat l'única cosa en què hem estat constants. Vol dir que ell farà els seus primers setanta-quatre anys el dia vint-i-nou de setembre. Cada any de totes les nostres vides, quan ens hem felicitat mútuament amb motiu dels anys complerts, ens hem preguntat, amb un pèl d'angoixa, si no havíem sentit soroll de tren-cadissa dins nostre, si aquell dia no ens trobàvem pitjor que l'anterior.

Si ahir, Pere, m'haguéssis fet la pregunta ritual, m'hauries enxampat en fals. Perquè —ara ja t'ho puc dir— no tenia capacitat d'anàlisi de cap sensació física: no sé si se m'havia romput res a l'interior perquè navegava sota els efectes de l'anestèsia total iniciada dilluns a la tarda,

quan vaig saber que el jurat del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el guardó instituït per aquesta santa casa, t'havia atorgat el d'enguany. Me'n va sobrevenir una mena de benaurança, estimat Pere, com si em dutxés amb aigua de roses saturada de vitamines seleccionades. Va ser del tot impossible advertir si, als setanta-quatre anys, alguna altra cosa s'esquerdava.

La meua acceptació de l'encàrrec —ultra el formigueig fraternal— és justificada per una raó considerable: ningú més, absolutament cap altra persona del món, no coneix en Pere Calders des de fa més anys que jo, setanta, per dir les coses amb exactitud.

Aquesta és la meua única prerrogativa. Algú, per exemple, com l'Osvald Cardona i qualque supervivent més, podria empatar i, com fos, jo em quedaria amb els meus dubtes. Però afirmo rotundament que ningú no pot superar el meu rècord, ni tan sols la senyora Rosa Artís-Gener de Calders, perquè parlo d'una època tan llunyana que ella ni tan sols no sabia caminar.

En aquests setanta anys, atapeïts de relació activa i de situacions estranyes i compartides entre en Pere i jo, descomptades aquelles pauses fortuïtes com ara són l'acabament de les nostres escolaritats, la guerra i un mes i escaig d'exili, ens hem vist gairebé cada dia. Ultra l'escola primària,

hem fet plegats Belles Arts, periodisme, sàtira política, camp de concentració, exili, pintura i cinema d'afecionats. Ambdós hem anat d'acord en una pila de coses i hem divergit en una altra bona muntanya. Ara que en faig balanç, em fa goig de comprovar que les discrepàncies han estat en coses supèrflues i que les coincidències, en canvi, s'han produït respecte als fets transcendents. N'he parlat algunes vegades i no cal pas que us alarmi massa el repapieig d'un vellet de setanta-quatre anys: els nostre primer i greu desacord, prolongat perquè ambdós som caparruts de mena, va ser respecte a la senyoreta Elinor Castellà, la nostra mestra de pàrvuls sistema Montessori, que aleshores era la darrera novetat en pedagogia i la nostra escola, precursora en molts sentits, l'havia adoptat íntegrament. Quan de bon matí la senyoreta Castellà ens passava la piràmide de cubs de color de rosa que havíem de passejar en equilibri per tota l'aula, la dama feia olor de cafè amb llet. Ho sostenia aleshores i encara ho mantinc avui amb el mateix braó. En Pere, contràriament, ha afirmat tota la vida que no, que la sentor que emanava la senyoreta Castellà era de pa amb sardina. I de sardina de llauna, arrodonia, per fer ben patent el sarcasme precoç.

Però mai, ni una sola vegada, en aquests setanta anys no ens hem barallat de

debò, amb allò tan inevitable de *renyits per tota la vida*.

Quan, ara fa setanta anys, en Pere i jo anàvem a l'escola, no sabíem que vivíem un dels moments estel·lars del gènere humà. No corresponia als infants de quatre, cinc o sis anys, saber que hi havia una aterridora guerra europea, ni hauríem entès que pertanyíem a una espècie tan ximple. Si: vivíem uns temps que l'home, estupefacte, no parava de preguntar-se si progrés i imbecilitat eren coses diferents. En aquells dies remots, el nostre connacional dels Pirineus enllà, el mariscal Foch, anava a volar per primer cop en la seva vida i donava unes instruccions taxatives al pilot de l'avió:

—Amb mi, res de ximpleries, fantasies o filigranes, ¿sabeu? Volarem baixet i ben a poc a poc i entengueu que això que us dic és una ordre.

La nostra infància és històrica, Pere. Recorda que, en aquells temps, quan passava un automòbil pels carrers de Barcelona tothom sortia a guaitar-lo. I, fos quin fos el model del cotxe o la mena de senyor que el guiava, la gent afirmava que acabava de veure passar el pintor Ramon Casas, que era un dels pioners en l'especialitat. I posseïa el do de la ubiqüitat, car hom l'havia trobat a la mateixa hora a Sitges, a l'Arc de Triomf i al Guinardó.

A la nostra escola qualificaven la feina escolar d'acord amb una taula que anava del zero al deu. Cursàvem una assignatura que moltes coses em fan pensar que avui ja no existeix, almenys regularment, i se'n deia civisme. En la nostra escola esdevenien coses molt remarcables, una de les quals era que a casa fos

més fàcil d'ensenyar un zero en geometria que no pas un quatre en civisme. Un zero en civisme —que també l'arreglàvem una vegada o altra— suscitava tot d'idees tenebroses: suïcidarse, o fugir de casa, o emmetzinar el mestre o, des del balcó, llençar la motxilla al carrer. Com que sospito que avui en dia fóra tan monumental el repartiment de zeros en civisme, també em veig amb cor de qualificar allò d'història.

del separatisme que senyorejava aquell antre de perdició infantil.

I és una història meravellosa comprovar que, no solament no conec en Pere Calders des de fa setanta anys, sinó que vaig descobrir l'escriptor, l'excel·lent fabulista, quan en teníem sis, vuit o deu. ¡D'això sí, que en puc presumir, i prou que m'estarrufa!

Ja quan anàvem a la classe de pàrvuls —abans us he

redacció mil coses diverses: com havíem esmerçat el diumenge, què havíem somniat, quines converses havíem sentit pel carrer, o a la botiga si les nostres mares ens havien fet anar a comprar. Altres vegades ens demanaven fantasia pura, bastir relats a partir del no res, de simples especulacions mentals. Cap altre de tots nosaltres, els condeixebles, no posseïa la viva, inexhaurible imaginació d'en Pere. I el mestre ens

Tampoc no tenia gaire mèrit haver-ho endevinat: hi havia a l'abast de la mà tots els elements de judici. I no he dit ni una sola paraula de la seva acuitat, de la velocitat increïble de les seves respostes, de l'enorme enginy que segrega. No em fa res que imagineu que descriu en Pere Calders com un infant prodigi. Era, en efecte, un nen precoç. I encara ho és avui, quan ja ha entrat en capella i és a punt de fer setanta-quatre anys.

Aquesta és la gràcia essencial del seu art narratiu: saber mirar les coses més fonamentals amb aquests ulls tremendament infantils, d'un infant que no es meravellarà de res, puix que tot, fantasia i realitat, somni i assentament de peus a terra, semblaran fets consuetudinaris i els agafarà tal com vénen, sense sorpresa.

Aquest món, que revela una tendresa enorme envers la vida, és el de l'obra literària de Pere Calders. I és el mateix món que hi ha en la pintura de Ramon Calsina, en la música d'Erik Satie, en la poesia de Pere Quart, en el teatre de Boris Vian i en l'arquitectura d'Antoni Gaudí. A cap d'ells, ni a en Gaudí, en Boris Vian, en Pere Quart, l'Erik Satie o en Ramon Calsina no els hauria fet alçar els ulls atònits aquell arbre que havia sorgit al menjador, com tampoc no els hauria impressionat la velocitat de creixença de l'*hedera helix*.

* * *

¡Gràcies, lloable Òmnium Cultural! ¡Gràcies, digne jurat que heu atorgat el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a Pere Calders! A ell li heu fet un homenatge del qual era bellament creditor. I amb aquest gest vostre també heu fet un homenatge a Catalunya, puix que heu demostrat, un any més, la vostra fe en els valors que engrandeixen el nostre país. □

Avel·lí Artís-Gener, Pere Calders i Aina Moll, durant el lliurament.

Una altra de les peculiaritats era que teníem una hora setmanal de classe en francès i una altra hora, també setmanal, d'espanyol. ¡Era bell d'anar a una escola que donés a ambdues llengües el mateix tractament de forasteres!

Els soldats de Primo de Rivera que van venir a tancar l'escola se'n van endur com a trofeu —o potser en qualitat de botí de guerra— el mapa d'Europa que teníem a la classe gran, en el qual la superfície de Catalunya era acolorida amb un to diferent de la resta de països. Era —segons que va dir l'oficial cap de l'operació— una prova contundent

parlat de l'olorosa senyoreta Elionor Castellà—, o a la classe petita amb el senyor Joan Tomàs, o a la classe mitjana amb els senyors Ricard Coll i Josep Roca, o a la gran amb el senyor Josep Parunella, tots coneixíem l'immens talent narratiu d'en Pere Calders. Perquè teníem uns mestres als quals interessava pel damunt de tot fomentar l'afany creatiu dels seus deixebles i trobaven mil maneres insòlites i tothora apassionants que actuaven amb propietats d'incentiu. En Pere excel·lia en les seves narracions, que ens embadalien i subjugaven. Els nostres mestres ens posaven com a temes de

feia llegir en veu alta i en Pere Calders, com ara, s'embarbussava, perquè sempre ha estat un home d'una tímida forassenyada i el seu deseiximent actual no és sinó una magistral cortina de fum defensiva, darrere la qual se sent protegit. Ahir com avui, doncs.

En tota la nostra escolaritat, el talent narratiu i monstruosament creador d'en Pere Calders eren moneda de curs legal i ningú no els discutia. Per això suava, quan us deia que també admiro en Pere Calders des de fa un inconcebible grapat d'anys, no mentia ni exagerava.

DOMÈNEC UMBERT